

PROJEKT VÝZKUMU DIPLOMOVÉ PRÁCE

Téma práce: Vztahy s vrstevníky u dětí se specifickými poruchami učení na prvním a druhém stupni ZŠ

BOD 1

Vymezení řešené problematiky a základních pojmů

Ve své práci bych se ráda zaměřila na problematiku vrstevnických vztahů dětí se specifickými poruchami učení. Specifické poruchy učení představují široké spektrum potíží přecházejících napříč celou osobností a životem člověka jimi stíženého. Specifické obtíže v osvojování základních školních dovedností s sebou mohou přinášet kromě permanentního zažívání školního neúspěchu spoustu dalších nepříjemností a problémů. V posledních letech, především pak v západních zemích, se přestává soustředit veškerá pozornost na samotnou reedukaci a řešení školního neúspěchu, ale objevují se tendence pojmout problematiku osob se specifickými poruchami učení více komplexně, a to jednak z různých oblastí života, tak z hlediska dalších vývojových období, po ukončení povinné školní docházky.

Různé literární a internetové zdroje hovoří o tom, že děti s SPU mohou mít problém při navazování a hlavně pak s udržováním vztahů s kamarády. Podstatnou skupinou vrstevníků, kde dítě během školní docházky získává a buduje si kamarádské vztahy, jsou jeho spolužáci. Vzhledem k symptomatologii SPU a v souvislosti s dalšími projevy v chování může být ohroženo postavení těchto dětí v třídním kolektivu. To má nepochybně významný vliv na další psychický vývoj dítěte, neboť na základě svého postavení v kolektivu a oblíbenosti či úspěšnosti u ostatních si částečně buduje své sebehodnocení a sebepojetí. Nedostatek kontaktů a uznání ze strany vrstevníků může také vést k hledání sociálního úspěchu v patologických partách. Oblast vrstevnických vztahů, je tedy dle mého názoru významnou složkou mající vliv na osobnost dítěte, a proto bychom ji neměli opomíjet ani u dětí se specifickými poruchami učení.

U vybraného vzorku žáků se specifickými poruchami učení bych se ráda zaměřila na to, jak vnímají své vztahy s vrstevníky – zda si myslí, že mají dost kamarádů (ve třídě i mimo

ni), ve třídě jsou oblíbení, či pocítují nedostatek kamarádů a myslí si, že jsou v kolektivu odmítáni. Jejich názory bych se pokusila konfrontovat se samotným pohledem spolužáků.

BOD 2

Hlavní výzkumná otázka: Jak hodnotí děti s SPU své kamarádské vztahy (z hlediska počtu a kvality)?

Vedlejší výzkumné otázky: Shoduje se názor vybraných dětí s SPU s vyjádřením vztahu k nim ze strany jejich spolužáků?

Existují výraznější rozdíly u hodnocení vztahů mezi dětmi s SPU na 1. a na 2. stupni ZŠ?

Existují výraznější rozdíly u hodnocení vztahů s dětmi s SPU ze strany jejich spolužáků na 1. a na 2. stupni ZŠ?

Jsou děti s SPU v třídním kolektivu přijímány hůře než ostatní spolužáci?

BOD 3

Volba typu výzkumu a zdůvodnění

Pro výzkumné šetření oblasti vrstevnických vztahů dětí s SPU jsem se rozhodla pro kombinaci kvalitativního a kvantitativního výzkumu. Výzkumné šetření by se týkalo sice menšího vzorku probandů se specifickými poruchami učení, ale chtěla bych ho zpracovat více do hloubky. Vzhledem k tomu jsem se také rozhodla pro použití více výzkumných metod (pozorování, rozhovor s dětmi s SPU, sociometrie), jejichž výsledky bych pak mohla porovnat. Samotný názor žáků se specifickými poruchami učení bych tak mohla konfrontovat s pohledem spolužáků a zjistit, zda jsou si vyjádření obou skupin blízké, či se rozcházejí.

BOD 4

Návrh metody sběru dat

Ve svém výzkumu bych se ráda zaměřila na interpersonální vztahy žáků se specifickými poruchami učení s jejich vrstevníky. Vzhledem k tomuto tématu, které může být z velké části ovlivněno subjektivním pohledem daných probandů, jsem se rozhodla pro použití více nástrojů sběru dat, což vedlo také k rozhodnutí pro kombinaci kvalitativního a kvantitativního typu výzkumu.

Předně bych se ráda zaměřila na pohled a názor samotných žáků se specifickými poruchami učení a pomocí strukturovaného rozhovoru se snažila zjistit jejich názor na to, zda mají dost kamarádů, ve třídě se cítí ostatními přijímáni, myslí si, že jsou mezi spolužáky oblíbení, či zda to cítí opačně. Jejich názor bych ráda konfrontovala s výsledky sociometrického šetření, které bych provedla v jejich kmenové třídě. Obě metody bych ráda doplnila také pozorováním, případně rozhovorem s učiteli.

Vzhledem k tomu, že bych také ráda zjistila, zda se interpersonální vztahy žáků s SPU a jejich pohled na ně výrazně liší u žáků mladšího a staršího školního věku, rozhodla jsem se výzkumné šetření provést na prvním i druhém stupni ZŠ. Výzkumný vzorek by tedy tvořily dvě stejně velké skupiny žáků s SPU, přičemž počítám s počtem 5 až 10 probandů v každé z nich.

Chystám se oslovit více škol v Brně, které bych ráda doplnila několika školami v okolí mého bydliště (Pelhřimovsko). Na jedné z brněnských škol, kde v současné době vykonávám asistentickou praxi u dětí s SPU, bych ráda provedla také předvýzkum.

BOD 5

Úryvek z připravovaného nástroje sběru dat

Jak už jsem uvedla výše, ráda bych použila strukturovaný rozhovor a sociometrii.

Jelikož hodlám sociometrické šetření provádět na prvním i druhém stupni základní školy, rozhodla jsem se využít vlastní, tedy nestandardizovanou, metodu. V ní by žáci přiřazovali smajlíky znázorňující vztah k jednotlivým spolužákům ve třídě (kladný - :-), záporný - :-), neutrální - :-). Uvažuji také nad tím, stupnici rozšířit ještě o vztahy – spíše

kladný a spíše záporný a znázorněné smajlíky tak poupravit na – :-)), :-), :-|, :-(), :-((. V samostatné kolonce by pak děti uvedly výběr nejlepšího kamaráda či kamarádů ze třídy.

Toto hodnocení vztahů bych ráda rozšířila o přisuzování vlastnosti, která se jim u daného spolužáka nejvíce líbí či naopak té, která jim nejvíce vadí – podobně jako smajlíky by ji (buď + nebo -) děti vypisovaly u všech.

Pro samotný rozhovor s žáky se specifickými poruchami učení mám zatím připraveny tyto otázky:

Myslíš si, že máš ve třídě dost kamarádů?

Myslíš si, že jsi ve třídě oblíbený?

Myslíš si, že máš ve třídě alespoň jednoho dobrého kamaráda?

Myslíš si, že se ti spolužáci smějí (více než jiným spolužákům)?

Máš kamarády i mimo třídu?

Myslíš si, že si se svými kamarády dobře rozumíte?

Trávíš čas s kamarády i mimo školu? Jak často a kde?

Myslíš si, že porucha ti nějakým způsobem komplikuje (ztěžuje) vztahy s kamarády? Jestli ano, tak jak?

Myslíš si někdy, že máš málo kamarádů a chtěl bys jich mít víc?

Udělal bys cokoliv, aby sis získal kamarády?

BOD 6

Zamyšlení se nad možnými praktickými a etickými problémy při výzkumu

Jedním z nejzásadnějších etických problémů je získání souhlasu zákonných zástupců daných dětí se zařazením do výzkumného šetření a zejména pak zachování jejich anonymity. Je tedy možné, že počet dětí, které se budou moci výzkumného šetření zúčastnit, bude nižší a dá se říci, že by tak mohlo dojít i k určitému zkreslení výsledků.

Z možných praktických problémů přichází v úvahu samotná věrohodnost odpovědí daných probandů, kteří nemusí vypovídat podle svého přesvědčení a skutečného vztahu ke svým spolužákům.

Vzhledem k danému tématu a typu výzkumného šetření, předpokládám jistou časovou náročnost, proto mám také v plánu provést výzkumné šetření se značným předstihem, abych měla dostatek času na samotné zpracování dat a z nich vyplývajících závěrů.

BOD 7

Záznam z prvního realizovaného rozhovoru

Vzhledem k časové náročnosti na získávání a vyhodnocování dat sociometrické metody, jsem se rozhodla pro první otestování výzkumných metod zvolit rozhovor.

První realizované rozhovory proběhly s dvěma dětmi bez specifických poruch učení a mimo prostředí školy, neboť vstup do terénu si teprve vyjednávám. Rozhovory byly realizovány zvláště a v domácím prostředí obou dětí. Obě děti dochází na první stupeň základní školy. Chlapec je v 5. třídě, dívka ve 4. Obě děti byly motivované a rozhovoru se zúčastnily dobrovolně.

Ukázalo se, že samotná stavba otázek není vhodná, neboť vede děti pouze k odpovědím ano a ne, případně k odpovědi nevím u otázek, u kterých si myslí, že je nedokáží posoudit. Otázky nepodněcují děti k delšímu vyjádření jejich názoru na interpersonální vztahy s vrstevníky a výsledky takového šetření by byly nedostačující.

Přepis rozhovorů

Chlapec 10, 11

Myslíš si, že máš ve třídě dost kamarádů?

Jo.

Myslíš si, že jsi ve třídě oblíbený?

To nevím.

Myslíš si, že máš ve třídě alespoň jednoho dobrého kamaráda?

Jo. Toma.

Myslíš si, že se ti spolužáci smějí (více než jiným spolužákům)?

Myslím, že ne.

Máš kamarády i mimo třídu?

Jo, to mám. Třeba z béčka.

Myslíš si, že si se svými kamarády dobře rozumíte?

Jo. Myslím, že jo.

Trávíš čas s kamarády i mimo školu? Jak často a kde?

Jo. Třeba venku na fotbale.

Myslíš si, že porucha ti nějakým způsobem komplikuje (ztěžuje) vztahy s kamarády?

Jestli ano, tak jak? (otázka vynechána)

Myslíš si někdy, že máš málo kamarádů a chtěl bys jich mít víc?

Nemyslím si, že mám málo kamarádů.

Udělal bys cokoliv, aby sis získal kamarády?

Jak kdy.

Dívka – 10,3

Myslíš si, že máš ve třídě dost kamarádů?

Ano.

Myslíš si, že jsi ve třídě oblíbená?

Ano jsem... teda možná.

Myslíš si, že máš ve třídě alespoň jednoho dobrého kamaráda?

Ano, mám. Mám jich víc.

Myslíš si, že se ti spolužáci smějí (více než jiným spolužákům)?

Ne.

Máš kamarády i mimo třídu?

Ano mám.

Myslíš si, že si se svými kamarády dobře rozumíte?

No, občas se trochu pohádáme.

Trávíš čas s kamarády i mimo školu? Jak často a kde?

Ano, třeba na hřišti.

**Myslíš si, že porucha ti nějakým způsobem komplikuje (ztěžuje) vztahy s kamarády?
Jestli ano, tak jak? (otázka vynechána)**

Myslíš si někdy, že máš málo kamarádů a chtěl bys jich mít víc?

Mám jich hodně.

Udělal/a bys cokoli, aby sis získala kamarády?

Ano.

BOD 8

Námět k modifikaci výzkumného návrhu

Jak již bylo naznačeno výše, bude zapotřebí upravit strukturu daných otázek tak, aby probandy nevybízely k jednoduchým odpovědím typu ano/ne, ale podněcovaly je k širším odpovědím, které by měly vyšší výpovědní hodnotu.

Například tak zaměnit otázku „Myslíš si, že máš ve třídě alespoň jednoho dobrého kamaráda?“ za „Kolik dětí ze třídy považuješ za své dobré kamarády?“ či „S kolika dětmi ze třídy si nejvíce rozumíš?“. Otázky „Trávíš čas s kamarády i mimo školu? Jak často a kde?“ a „Udělal/a bys cokoli, aby sis získala kamarády?“ upravit na podobném principu za „Kde nejvíce trávíš čas se svými kamarády po škole? Jak často v týdnu to je?“ a „Co všechno bys udělal/a, aby sis získal kamarády?“. Podobným způsobem bych chtěla předělat všechny otázky rozhovoru a doplnila je ještě o pár dalších – „Co pro tebe znamená kamarádství?“, „Jak moc je pro tebe důležité být mezi ostatními oblíbený?“.

BOD 9

Seznam relevantní literatury

BARTOŇOVÁ, Miroslava. *Kapitoly ze specifických poruch učení I*. Brno, Masarykova univerzita 2004. ISBN 80-210-3613-3.

BARTOŇOVÁ, Miroslava. *Kapitoly ze specifických poruch učení II. Reeducace specifických poruch učení (ed)*. Brno, Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3613-3.

ESTELL, D. B., Jones, M. H., Pearl, R., Van Acker, R., Farmer, T. W., & Rodkin, P. C. (2008). Peer groups, popularity, and social preference: Trajectories of social functioning among students with and without learning disabilities. *Journal of Learning Disabilities, 41*, 5-14. Dostupné z: <http://ldx.sagepub.com/content/41/1/5>

GAJDOŠOVÁ, Eva a Gabriela HERÉNYIOVÁ. *Rozvíjení emoční inteligence žáků: prevence šikanování, intolerance a násilí mezi dospívajícími*. Praha, Portál 2006. ISBN 80-736-7115-8.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha, Grada 2006. ISBN 80-247-1284-9.

LAVOIE, Richard. *It's so much work to be your friend: helping the child with learning disabilities find social success*. New York, Simon 2006. ISBN 9780743254656.

NABUZOKA, Dabie. *Children with learning disabilities: social functioning and adjustment*. Leicester, BPS Books 2000. ISBN 978-185-4333-261.

POKORNÁ, Věra. *Teorie, diagnostika a náprava specifických poruch učení*. Praha, Portál 1997. ISBN 80-7178-135-5.

POKORNÁ, Věra. *Vývojové poruchy učení v dětství a v dospělosti*. Praha, Portál 2010. ISBN 978-807-3677-732.

SILVER, Larry B. *The misunderstood child: understanding and coping with your child's learning disabilities*. New York, Three Rivers Press 2006. ISBN 978-030-7338-631.

VÝROST, Jozef a Ivan Slaměník. *Sociální psychologie*. Praha, Grada 2008, Psyché (Grada). ISBN 978-802-4714-288.

ZELINKOVÁ, Olga. *Poruchy učení: dyslexie, dysgrafie, dysortografie, dyskalkulie, dyspraxie, ADHD*. Praha, Portál 2009. ISBN 978-807-3675-141.

Pěkně připravený projekt, doporučuji se ještě jednou zamyslet nad formulací názvu a otázek – je to opravdu přesně to, co zamýšlíte zjišťovat? Trošku tam chybí to, že nabídnete jakousi konfrontaci – pohled daného žáka a pohled spolužáků. Záleží na vás – často se stane, že výzkum v čase někam uhne (to nevadí), a název je třeba v každé fázi procesu revidovat. Taky byste mohla přesněji vypsát svůj postup a na jaké otázky danými metodami sběru dat odpovíte. Ale celkově se jedná o zdařilý projekt, který má jasnou a logickou strukturu. Sféra výzkumu s dětmi je velmi specifická, doufám že se vám podaří najít nějaký dobrý výzkumný přístup a získat data, která potřebujete (kdyby rozhovor nezafungoval, zkuste probrat kamarádské vztahy třeba prostřednictvím hry, nebo nechat děti něco nakreslit a okomentovat to atd, přečíst si nějaký příběh a povídat si o něm, umisťovat figurky představující jeho a kamarády do nějaké struktury).